

дискурсі, знаходять багаточисленні способи лексикалізації. Встановлена в результаті експерименту ієрархія цінностей британської лінгвоспільноти в цілому співпадає з переліком цінностей, що були виокремлені в результаті аналізу соціально-політичних текстів. Дослідження підтвердило також, що вивчення тенденцій у духовно-культурних цінностях і ціннісних орієнтаціях різних етносів дає змогу проникнути в глибинні процеси, що відбуваються в суспільно-політичному, економічному й культурному житті суспільства, у побудові картини світу.

Перспективою дослідження є вивчення способів вербалізації найважливіших цінностей двох культур у мовних картинах світу української та англійської мов, описання відповідних концептів та побудова їхньої структури, що віддзеркалюється у свідомості національної мовної особистості.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кочетков В.В. Психология межкультурных различий. – М.: ПЕР СЭ, 2002. – 323 с.
2. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. – М.: СМЫСЛ, 1992. – 17с. (Психодиагностическая серия. Вып.5).
3. Практическая психодиагностика. Методы и тесты. Учебное пособие // Ред.-сост. Райгородский Д.Я. – Самара: Издательский Дом "БАХРАХ – М", 2003. – 675 с.
4. Blair defines "British values"// UK Politics. 28 March, 2000 – http://news.bbc.uk/1/hi/uk_politics/693591.stm
5. British Values Under Serious Threat – <http://www.wnponline.org/wnp/wnp0708/britishvalues.htm>
6. Citizenship and belonging: What is Britishness? – <http://www.cre.gov.uk/research/britishness.html>
7. Democracy, Revolution and British values. – <http://aw2w.blogspot.com/2007/07/democracy-revolution-and-british-values.html>
8. Is UK Immigration Policy Designed To Undermine Englishness? – <http://briligywatch.wordpress.com/>
9. King Antony. What does it mean to be British? – <http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2005/07/27/nbrit27.xml>
10. Mapping Britain's moral values. – <http://www.facingthechallenge.org/nestles.php>
11. Marsland David. In Defence of British Values: Freedom, the Work Ethic, and the Family. – <http://www.libertarian.co.uk/lapubs/polin/polin111.pdf>
12. Remarks by the Rt. Hon Gordon Brown MP at a seminar on Britishness – http://www.hm-treasury.gov.uk/newsroom_and_speeches/speeches/chncellorexchecq...
13. The BBC survey for "The Big Question" program – <http://clericalwhispers.blogspot.com/2007/09/new-survey-says-people-think-britain-is...>
14. The Duty to Integrate: Shared British Values. Speech by UK Prime Minister Tony Blair – <http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=23&filed=7BB61A89-8435-DA6D-03BF-A789E60DOB1621ng=en>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Чернишенко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: порівняльне лінгвокультурознавство, когнітивна лінгвістика.

КОМУНІКАТИВНО-ПОЗИЦІЙНІ РОЛІ УЧАСНИКІВ КОНФРОНТАЦІЙНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Ірина ФРОЛОВА (Харків, Україна)

У статті розглянуто комунікативно-позиційні ролі учасників як складники типової комунікативної ситуації конфлікту, котрі (частково) є домінуючими, але не виступають диференційними.

The article focuses on participants communicative-positional roles as constituents of typical conflict communicative situation, which are (partly) dominant but not differential.

До актуальних проблем сучасної лінгвістики належить аналіз комунікативних стратегій, котрі використовуються у типових ситуаціях спілкування.

У нашому дослідженні увага зосереджена на стратегії конфронтації (СК), в зв'язку із чим виникає потреба аналізу комунікативної ситуації конфлікту. Для того, аби схарактеризувати таку ситуацію як типову, потрібно виявити ситуаційні складники, що є *домінантами* або облігаторними чинниками, та з'ясувати їхні диференційні характеристики.

Метою цієї роботи є вивчення такого ситуаційного чинника як учасники спілкування в аспекті комунікативно-позиційних ролей.

Досвід конфліктологічного аналізу демонструє, що у конфлікті беруть участь: основні учасники, групи підтримки, інші учасники [1: 252-253].

Розгляд учасників конфлікту з під кутом зору *лінгвістичного аналізу* дозволяє припустити, що статус *безпосередніх учасників* мають ті суб'єкти, котрі одночасно / поперемінно виступають у *базових комунікативних ролях*.

У системі цих ролей найвищу ієрархічну позицію займає *адресант* або *мовець*: "мовець завжди знаходиться у більш вигірній позиції, володіючи комунікативним пріоритетом перед адресатом оскільки мовець є творцем висловлення або тексту" [2: 8], "він визначає зміст повідомлення і його ілюквативну силу" [7: 52], а разом із тим реалізує певну дискурсивну стратегію.

Адресант є головною "діючою особою" у комунікативній ситуації конфлікту, бо саме він реалізує СК.

Адресат займає другу за значущістю позицію серед комунікативних ролей. Ця роль має специфіку, залежну від особливостей спілкування (безпосереднє / опосередковане, офіційне / неофіційне тощо) [4; 3: 83; 11 та ін.] й таку, що демонструє можливості варіювання якісних та кількісних рольових ознак. Так, типи адресата охоплюють суто адресата або прямого адресата; квазіадресата (не здатен до участі у комунікації, його крайньою формою є адресат – не істота); адресата – ретранслятора (отримує повідомлення й доводить його до дійсного адресата); непрямого адресата (третя особа присутня при комунікації, об'єкт мовленнєвого впливу); співадресата (має статус тотожній прямому адресату) [16: 12-14]. В цілому співзвучними викладеній є і позиції інших лінгвістів [5: 41-42; 9: 51-52; 10].

Важко не помітити, що типи адресатів певним чином корелюють із кількістю учасників спілкування: непрямий адресат та співадресат припускають наявність більш ніж двох суб'єктів. Це зумовлює необхідність аналізу особливостей комунікативної ролі адресата у різних видах діалогічної взаємодії – діаді та полілозі.

У цьому зв'язку відмітимо, що протиставлення понять "діалог" та "полілог" вважаємо некоректним: термін "діалог" етимологічно сягає грецької мови (*dia* – через, *logos* – мовлення), тобто його буквально значення "через мовлення", а не "мовлення двох"; "внутрішня форма слова "діалог" не передбачає обмеження кількості учасників акту комунікації між індивідами" [18: 218]. Отже, діалог є родовим поняттям, а діада та полілог – видовими [13: 76; 14: 146; 18:219].

Також наголошуємо, що кількість учасників спілкування визначається не тільки й не стільки кількістю осіб, фізично присутніх у конкретний момент комунікації, скільки їхніми ролями. У цьому ми приєднуємося до точки зору Е. Щеглофф стосовно пріоритету учасників ("parties") [26: 32-3], бо зосередження уваги на індивідах ("persons") [8; 19; 20: 3 та ін.] призводить до висновку, що за збільшення їхньої кількості до сімох (та більше) "полілог втрачає свої рамки й виходить з-під контролю" [15: 10]. Натомість, аналіз груп, об'єднаних за ознакою спільного комунікативно-позиційного статусу "створює можливість внесення якогось порядку до цієї потенційно хаотичної події" [26: 40].

Виходячи з викладеного, під діадою розуміємо спілкування двох осіб, які по черзі виконують ролі адресанта і адресата; під полілогом - комунікацію більш ніж двох індивідів, об'єднаних у групи за критерієм властивої їм комунікативної ролі.

У форматі *діади* комунікативна роль *адресата* у реалізаціях СК має сталі характеристики: це *прямий* або *безпосередній* адресат, "до якого формально і безпосередньо повертається відправник повідомлення" [5: 41-42], репрезентований *однією особою*:

"Where have you been!" Sarah said, sounding cross.

"Parents' meeting."

"I've been rinsing and ringing. Yesterday too."

"Sorry" (Francis, Twice Shy, p. 78).

У *полілозі*, де реалізується СК, *адресат* є також *прямим* та *безпосереднім*, але по кількісних параметрах поданий одною або *декількома особами*:

"You don't want to cross paths with Karl just now," Otto Cautioned.

"Do you think I give a bloody piss about Karl?" Alex snarled back.

Marc came out of his chair in one fluid motion and laid a restraining hand on his shoulder. "I know you're upset but try to be reasonable, man –"

"Reasonable?" Why the hell should I be reasonable?" Alex slapped Marc's hand away. "Just bugger off all of you."

He stormed out of the cafe (Crombie, And Justice There is None, p. 44).

У цій конфліктній ситуації полілогічної взаємодії комунікативна роль адресата належить спочатку одній, а згодом двом особам (Отто, Марку, їм обом).

У полілозі ознаки адресата конфліктної ситуації варіюються і по якісних параметрах: крім прямого, безпосереднього типу тут наявний також непрямий; агресія може бути спрямована як на адресата, так і на третю особу, яка формально не є адресатом, хоча саме вона виступає суб'єктом конфронтації (порів. "ціль" (target) [23: 210]; "цільовий реципієнт" (intended recipient) [24]; "опосередкований адресат" – той, кому по суті призначене повідомлення, хоча адресант формально звертається до іншої особи (інших осіб) [5: 42]):

The men would wait until Lara was in earshot and exchange lewd jokes. 'Did you hear about the talking pussy at the farm? It fell in love with a cock and...'

'So the little girl said, "Can you get pregnant swallowing a man's seed? "

And her mama said, "No, from that, darling, you get jewellery... "

(Sheldon, The Stars Shine Down, p. 224) - You mean he's not a chain smoker in a dirty raincoat? - Dougal said. Appearances can be deceptive.

He knew that the man was standing in the doorway of the sitting-room, and knew that his words must have been overheard (Taylor, Blood Relation, p. 112).

Також у полілозі учасник конфлікту може виконувати ще одну комунікативну роль, відмінну від адресанта та адресата. Гіпотеза про наявність ще одного складника антропокомпоненту спілкування – третього учасника вперше висунуті у роботі Г.Г. Кларка та Т.Б. Карлсона [12: 271-272].

У аспекті актомовленневого аналізу ця теорія виявляється неефективною: автори самі визнають, що "інформативи" не можна описати як іллокутивні акти [там само: 276, 278], що ж стосується учасника – не адресата, дослідження дає поштовх цілій низці інших [6: 20-23; 25 та ін.]. Подальші розвідки у цьому напрямі засвідчують, що присутність третього учасника може накладати обмеження на прагмалінгвістичні та лінгвістичні (зміст, мовний код, спосіб номінації) параметри спілкування [17: 37], а статус цього учасника – сукупність його комунікативних прав та обов'язків, визначається наявністю знань про його присутність у ментальному просторі інших комунікантів, його здатністю сприймати повідомлення мовця й розуміти, що мовленнєва дія на нього безпосередньо не спрямована [13: 9].

Це дає підстави уважати, що роль *третього учасника* у ситуації конфлікту належить тим особам, що входять до "*груп підтримки*" (порів. "зовнішні соратники – це учасники спілкування, які, на думку Его, підтримують його лінію поведінки на противагу тим, на кого Его спрямовує силу аргументів. Соратники можуть бути виявленими, тобто такими, що виступили на підтримку, і невиявленими" [6: 371]), наприклад:

"You don't want to go in here, " Ostergard was saying. *Charlie positioned himself beside Gus Lang. Four against two.*

"They got Coors on tap in there? " the black man asked. His friend chuckled.

"Get back into that car and get out of here, " Ostergard told him.

"Don't give me any shit, man. I'm just going in for a beer," the black man said, louder (Isaacs, Red, White and Blue, p. 318).

У цьому прикладі третій учасник репрезентований "соратниками" конфліктуючих сторін; підтримка виявляється у невербальних компонентах комунікації.

Окрім "соратників" або "групи підтримки" третім учасником конфліктної ситуації також вважаємо осіб, які входять до сфери інтересів конфліктуючих сторін, наприклад:

"I've just told you, mother, I'm not hungry. "

" But I've got it all ready for you. Just have a – "

" I don't want any bloody food. How many times do you want telling, you stupid woman? " The words were cruel and harsh, the tone one of scarcely repressed fury. He stalked out of the room, and almost immediately the front door slammed with a thudded finality.

" I'm awfully sorry, inspector. "

"Don't worry about me, Mrs. Bartlett. Some of the youngsters these days, you know - " (Dexter, *The Silent World of Nickolas Quinn*, p. 83)

Груба відповідь хлопця є виявом неповаги не тільки до матері – адресата, але й до інспектора – третього учасника, присутнього при розмові, через що мати вимушена вибачитися перед ним.

Групи підтримки не завжди залишаються незмінними: основний учасник конфлікту може маніпулювати третім учасником, намагаючись переорієнтувати його із підтримки іншого на власну, тобто зробити своїм союзником:

- *Do you have a cigarette?*
- *I don't smoke.*
- *Yes, you do.*
- *I quit. <...>*
- *Would you like one, Nick?*
- *I told you, I quit.*
- *It won't last. <...> Would you like a cigarette, Nick?*
- *Do you two know each other?*
- *No (Basic Instinct).*

Під час допиту у поліції жінка вступає у конфронтацію із одним із офіцерів: стверджуючи, що він не кинув палити, а якщо й кинув, то недовго, вона натякає на відсутність твердості характеру, сили волі; водночас, переводячи розмову в особистісну площину й звертаючись до офіцера на ім'я вона прагне створити у його колег враження про наявність між нею та офіцером близького знайомства, що їй зрештою вдається. Очевидно, що підозри з цього приводу є для Ніка загрозливими та небезпечними.

Факультативність третього учасника, на яку вказують майже усі дослідники цієї проблематики, корелює із його неналежністю до основних учасників конфлікту (хоча певні контексти спілкування, наприклад, судове засідання, завжди передбачають наявність комунікантів у цій ролі).

Так само факультативними, але до того ж і нерелевантними конфліктній ситуації є особи, присутні при реалізації СК, які не мають статусу учасників ("випадкові слухачі" [12: 283], "нератифіковані реципієнти" [20: 2], "несанкціоновані слухачі" [17: 28]), хоча вони можуть певним чином реагувати на конфронтаційну поведінку інших.

Найбільш прогнозованим є залучення третього учасника до ситуації конфлікту тоді, коли міжособистісна дистанція між присутніми доволі невелика. Причому, у цих випадках третій учасник може виступати не тільки підбурювачем чи медіатором, як то стверджують конфліктологи, а і основним учасником, третьою стороною, вступаючи у конфлікт з обома сторонами протиборства, наприклад:

'Fucking hell, you're an annoying pedant sometimes.'

'Pedant? Pedant? Ooooooh, aren't we grown-up?'

'Oh, both of you, shut up!' Vicky yelled suddenly. *'Blimey, you two could row about anything, even what time of day it was. You're both being really irritating and I'm trying to read my book, so shut up!'* (Weir, *Onwards and upwards*, p. 4)

З викладеного випливає висновок, що домінують комунікативної ситуації конфлікту належать комунікативні ролі адресанта та адресата (прямого, безпосереднього, або непрямого), останній може бути репрезентований однією/декількома особами, тоді як третій учасник не належить до таких домінують. Водночас, встановлені домінують не є властивими лише комунікативній ситуації конфлікту та відповідно виконують структурувальну, але не диференційну роль.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Анцупов А.Я., Шипилов А.М. Конфликтология. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 511с.
2. Богданов В.В. Коммуниканты // Вестник Харьков, ун-та. – 1989. – №339. – С. 7–10.
3. Винокур Т. О. Говорящий и слушающий: Варианты речевого поведения. – М.: Наука, 1993. – 171 с.
4. Воробьева О.П. К вопросу о таксономии адресата художественного текста // Текст и его категориальные признаки: Сб. науч. тр. – К.: Изд-во ГПИИЯ. – 1989. – С. 39–46.
5. Гришина О.Н. Уровни коммуникации и информационная структура высказывания // Коммуникативные единицы языка и принципы их описания. – М.: МГИИЯ им. М. Тореза. – 1988. – Вып. 312. – С. 39–49.

6. Демьянков В.З. Прагматические основы интерпретации высказывания // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1981. – Т. 40. – № 4. – С. 268–377.
7. Ейгер Г.В., Шевченко И.С. Принципы моделирования речевых актов // Вісник Харківського державного університету. – 1998. – № 406. – С. 51–58.
8. Зайцев А.К. Малтилог. – М.: Academia, 2001. – 284 с.
9. Карабан В.И. Адресатность простых и сложных речевых актов // Вестник Харьков, гос. ун-та. – 1989. – С. 51–54.
10. Карабан В.И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований. – К.: Вища школа, 1989. – 131 с.
11. Карпчук Н.П. Адресованість в офіційному та неофіційному англомовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – Харків, 2004. – 217 с.
12. Кларк Г.Г., Карлсон Т.Б. Слушающие и речевой акт // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс. – 1986. – Вып. 17. – С. 271–290.
13. Козирева М.С. Чинник слухача в англомовному неофіційному діалогічному дискурсі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – Харків, 2006. – 205 с.
14. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
15. Олійник Л.І. Структурно-прагматичні та функціональні характеристики полілогу (на матеріалі англійської мови): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ, ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1996. – 25 с.
16. Почепцов Г.Г. О коммуникативной типологии адресата // Речевые акты в лингвистике и методике. – Пятигорск: Изд-во Пятигорск, ун-та. – 1986. – С. 10–17.
17. Почепцов Г.Г. Слушатель и его роль в актах речевого общения // Языковое общение; единицы и регулятивы. – Калинин: Изд-во Калинин, ун-та. – 1987. – С. 26–38.
18. Филиппов К.А. Лингвистика текста. – С.-Петербург: Изд-во СПб унта, 2003. – 334 с.
19. Grosjean M. From multi-participant talk to genuine polylogue: shift-change briefing sessions at the hospital // Journal of Pragmatics. – 2004. – № 36. – P. 25–52.
20. Kerbrat-Orecchioni C Introducing Polylogue // Journal of Pragmatics. – 2004. – Nr. 36. – P. 1–24.
21. Kerbrat-Orecchioni C. L'implicite. – Paris: Colin, 1986. – 404 p.
22. Kerbrat-Orecchioni C, Plantin C (Eds.) Le trilogue. – Lyon: PUL, 1995. – 321 p.
23. Levinson S.C. Pragmatics. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 420 p.
24. McCawley J.D. Speech acts and Goffman's participation roles / Proceedings of the First Eastern States Conference on Linguistics. – Columbus: Ohio State University Press. – 1984. – P. 261–274.
25. Mtiller F. Review of Paolo Leonardi and Maurizio Viaro, 1990: Conversazione er terapia. L'intervista circolare // Journal of Pragmatics. – 1997. – №28. – P. 383–412.
26. Schegloff E. Parties and talking together: Two ways in which numbers are significant for talk-in-interaction // Haves, P.T., Psathas, G. (Eds.) Situated order. – Washington, D.C.: University Press of America, 1995. – P. 31–42

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Basic Instinct, by Jonathan Lawton and Shephen Metcalfe: <http://www.script-o-rama.com/table.shtml>
2. Crombie D. And Justice There is None. – N.Y.: Bantam Books, 2003. – 397 p.
3. Dexter C The Silent World of Nicholas Quinn. - New York: Ivy Books. – 1997. – 280p.
4. Francis D. Twice Shy. – L.: Penguin Books, 1981. – 248 p.
5. Isaacs S. Red, White and Blue. – London: HarperCollins, 1999. – 580 p.
6. Sheldon S. The Stars Shine Down. – London: HarperCollins, 1993. – 442 p.
7. Taylor A. Blood Relation. – London: Victor Gollancz Ltd., 1990. – 191 p.
8. Weir A. Onwards and Upwards. – L.: Penguin Books, 1999. – 480 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Фролова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу англійської мови Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Наукові інтереси: прагматика, дискурсологія.

ДВОКОМПОНЕНТНІ ТЕРМІНОСПОЛУЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МАРКЕТИНГОВІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

Дар'я ШАПРАН (Донецьк, Україна)

Стаття є продовженням циклу публікацій автора з проблем формування сучасної української маркетингової термінології. Розглянуто один із структурних типів багатослівних термінологічних одиниць за способами творення та системоутворювальними характеристиками.

The article is the sequential of the author's series of publications on the Ukrainian marketing terminology. The author considers the word-building models of marketing terminology.

Дані багатьох термінознавчих досліджень свідчать про переважання в сучасних терміносистемах багатослівних термінологічних конструкцій [3; 7; 8; 12; 10; 15 та ін.]. Аналіз структурних особливостей маркетингових термінів підтверджує збереження цієї тенденції в українській маркетинговій терміносистемі: багатослівні термінологічні одиниці складають у ній близько 60%. Дослідження структурного складу маркетингових термінологічних словосполучень вважаємо необхідним з огляду на **актуальність** упорядкування новітніх галузевих терміносистем не тільки на семантичному, а й на словотвірному рівні.